

fius : si alio præter bellum casu ad paucitatem redacti, se tantisper contra exterorum invasiones tueri possunt, donec iterum in numerum justî populi allectis aliis sese suppleverint, non video, quare prioris populi jura sibi asserere nequeant ; præsertim cum nondum sit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur ; et ab initio, cum genus humanum in populos discederet, sat exiguus numerus populum fecerit (2).

(b) Si manenti populo plena et perfecta juris communio adimitur, isque in alterius civitatis ditionem redigitur, tunc per unionem istam incorporativam cessat civile imperium ; quod non item fit, si amica et æquali conventionem, duo se uniant populi, atque in unam rempublicam concedant ; tum enim neutrius jura amitti, sed duntaxat communicari censentur, uti in simili familiarum unionem accidit.

(c) Subsistente populo desinit imperium extincto imperante in regno electivo, aut extincta familia regnatrice in successivo ; priore casu fit interregnum ordinarium, altero extraordinarium. Est autem interregnum status inter discessum defuncti imperantis et electionem novi intermedius. Si in amentiam aut furorem imperans incidit, ut nulla spes sit, eum ad sanam mentem rediturum, pro mortuo habetur.

(d) Alii præterea a tractatoribus juris publici assignantur modi, quibus ex parte imperantis civile imperium desinit ; istiusmodi sunt *abdeditio* simplex, aut qualificata seu conjuncta cum translatione juris in alium : *clausula*, vel *lex commissoria*, quæ est pactum imperantis cum civibus initum, ut violatis legibus fundamentalibus imperio cadat. Quo casu necesse est, designari quosdam et potestate instrui, qui pro casu legum violatarum de illo facto cognoscant, et pronuncient. Sola violatio legum fundamentalium extra casum istius clausulæ imperantem jure suo privare non potest. Neque enim inde inferri aliud potest quam eundem plus juris sibi arrogasse, ac ipsi competeat ; ex quo inferri nequit, eum jura, quæ habuit, reipsa amisisse. « Etiam *depositionem* a subditis attentatam, inquit Martinius, (dethronizationem vocant), ad modos amittendi imperii » referre aliqui non dubitant. Quum tamen subditi iudicium sibi in » imperantem arrogare nunquam possint ; ille vero, qui totam » civitatem evertere molitur, eoipso furore aut dementia correptus » esse videatur, ut eum non jam deponi, sed velut incapacem custodiri oporteret ; evidens est, depositionem ad modos, quibus » majestas pereat, minime pertinere. Neque magis error, malitia, » aut dolus in religione commissus principem throno dejicit ; quod » nemo in terris eo civiliter sit superior ; atque licet peccet, modo » alios non lædat, jure suo aut rebus privari nequeat. Sed et illi, » qui licitam putant esse resistentiam, propterea et depositionem » admittere necesse non habent, quod ab illa ad hanc nulla valeat » consecutio (3). »

(e) Quid de casu supervenientis usurpatoris sentiendum sit, citatus

auctor distincte exponit in hunc modum : *usurpator* vel *invasor* is dicitur, qui sine justa belli causa, vi vel dolo majestatem sibi præripere conatur, qualis etiam, ut a tyranno separetur exercitio tali, *tyrannus titulo tenuis* dici solet. Hic si sit extraneus, *invasor* in specie, si subditus, *rebellis* est... Cum ex sola majori virium physicarum quantitate fortior facultas moralis haud intelligatur, nec detur jus victoriæ, nisi accesserit pacis ; consequens est, ut secuta invasionem ac usurpationem totius territorii, propterea non desinat civile imperium, sed tantum ejus impediatur exercitium, donec inita pace et ipsi civitatis regimini legitime fuerit renunciatum. Quia vero rex ejectus rempublicam administrare nequit, ideo subditi, qui sese invasori subjecerunt, ubi is in quieta fuerit possessione, eidem tenentur obedire non quidem ex invasoris jure, quod nullum est, sed ob universale bonum ; ex quo ille etiam, qui jus imperandi habet, velle non potest, ut populus intreat potius, quam invasori se submittat. Quare et vi obligationis rectoriæ tenetur juramentum fidelitatis interim non urgere. Quamprimum autem subditi ab imperante defendi possunt, jam obligabuntur ad eum redire ; quia juri alteri quæsito in perpetuum præjudicare nequeunt... itaque fides invasori data jus legitimi regis minime tollit, sed propter conflictum obligationis se conservandi cum obligatione rectori civitatis, qui jus suum exercere nequit, præstandi obedientiam, ita fieri oportet exceptionem, ut minus malum majori præferatur. Sane si pereat populus, jus quoque imperantis penitus extinguitur ; si autem vitandi interitus causa obediat usurpatori, spes tamen affulget legitimo regi, ut mutato rerum statu, pristina majestatis jura exercere possit. Inde intelligitur, an et quando usurpator jure occidi queat. Si enim ipsa duret invasio, omnia belli jura in extraneum aggressorem exercere, contra civem rebellem vero simul executionem juris puniendi, non minus, quam contra viarum grassatorem cuilibet committere licebit. Postquam autem invasor jam rerum potitus est, et armata populi desiit resistentia, standum omnino erit expresso vel tacito parendi pacto, neque quidquam hostile interea tentandum. Quare lex fundamentalis, aut expressum regis ejecti mandatum tunc demum valebit, si invasor quietam imperii administrationem nondum utatur. Hactenus Martinius (4).

(1) *Posit. de jure civ. §. CCCCLXXVI.*

(2) *De I. N. et G. L. VIII, C. XII, §. 8.*

(3) *De Martini §. CCCXCVIII. seq.*

(4) *Ibid. §. D. seq. Conf. Grot. de J. B. ac P. l. I, C. IV, §. 16, 19.*

CAPUT IV.

*Imperio et statui civili respondent obligationes et jura
subditorum.*

ARGUMENTUM.

CCXI. Notio et principium jurium et obligationum civilium publicarum.	CCXIV. Erga communitatem.
CCXII. Jura civilia publica.	CCXV. Erga singulos cives.
CCXIII. Obligationes civiles publicæ erga imperantem.	CCXVI. Subjectio civilis quomodo oritur, ac cesset.

§. CCXI.

INANE ac nullum est imperium, cui nulla subjectio, nulla parendi obligatio respondet; quia vero subjectio et obligatio parendi ab iis, qui in civilem coeunt societatem, non mere in commodum hominis privati, sed ob finem suæ cujusque civis securitatis et commoditatis suscepta est, idcirco subditis ac civibus sua etiam jura enascuntur, oriturque status adventitius civilis, cujus jura et obligationes, quatenus ex notione ac fine seu ex natura civitatis proveniunt, nuncupari possunt *jura civilia publica, et obligationes civiles publicæ*. Ea jura, eæque obligationes spectari possunt relate ad summum imperantem, vel ad totam communitatem, vel ad singulos cives; sic tamen, ut qualitas ac vis tum jurium, tum obligationum ex notione ac fine societatis civilis determinetur; in quibus eorundem principium situm est.

§. CCXII. Qui assumpto civili statu partem libertatis abdicarunt, id nempe agebant, ut aliam partem potiorum servarent sartam tectam, utque a violentiis, fraudibus, oppressione hominum improborum liberi ac tuti essent. Idem admiserunt inæqualitatem, ut juris æqualitate fruerentur: denique sese communi subjecerunt imperio et adstrinxerunt civili nexu, ut officia aliorum

erga se imperfecta certius consequerentur. Igitur abdicata libertatis parte, admissa inæqualitate, et inito nexu, tanquam pretio aut pacto oneroso, acquisierunt certa jura; ac primo:

(a) *Relate ad imperantem*; ut ab eodem defendantur quoad vitam ac membra, libertatem, bona, honorem, ac si quam passi sunt injuriam, indemnes præstentur.

(b) *Quoad totam communitatem*; ut communium honorum civitatis, et privilegiorum fiant participes, atque in communi ac societate civili tanquam pars in corpore permanendi jus habeant.

(c) *Relate ad singulos*; quorum officia erga alios imperfecta in statu civili perfecta evadunt, sic ut cogi possint ad erogandam eleemosynam, conferenda subsidia, admittendos in ædes suas alios, quorum habitatio incendio vel inundatione, aut terræ motu interiit (1).

(d) Qualitas horum jurium primo in eo consistit, ut perfecta quidem sint relate ad singulos cives, non tamen vi privata, sed actione et via judiciaria extorqueri debeant: contra imperantem vero jus coactivum nullum suppetat; cum id et ipsi excellentiæ summi imperii et publicæ tranquillitati repugnet: dein ut salus vel commoditas totius corporis saluti ac commoditati partis præferatur; quæ quidem ratio non eo pertinet, ut civis innocens ullo casu vita privari, sed, ut quidem putant, hostibus eundem tradi poscentibus consignari possit, si prudens spes sit, excidium civitatis inde evitatum iri (2).

(1) Exemplum extat l. 2, §. 5. *D. de aquæ plu. arcendæ*. Ubi vis aggerem, qui in vicini fundo erat, dejecisse dicitur, indeque effectum esse, ut aqua pluvia mihi noceret; quocirca dubium existeret, possemne vicinum cogere aquæ pluvie arcendæ actione, ut aggerem vel ipse reponeret, vel reponi sineret. Respondit jureconsultus Paulus, «neminem quidem cogi posse, ut vicino » prosit; sed ne noceat, aut interpellet facientem, quod jure facere possit... » hæc æquitas suggerit, etsi jure deficiamus.»

(2) Conf. Schrodt *system. jur. publ. univers. P. III, C. II, §. VI*. Etiam lupi canes sibi ab ovibus tradi postularunt obtentu pacis, revera, ut liberius in gregem sævirent; idcirco, quid alii putent, edixit. Cum enim nihil tam in promptu sit, quam publicam salutem et necessitatem obtendere; ea doctrina hominum innocentum fortunas ac caput in discrimen videtur adducere. Constat ex historia ecclesiastica, quid cum Athanasio, imo ex sacra constat historia, quid cum filio Dei actum sit prætextu publicæ salutis. *Joan. XI, v. 47, 48.*

§. CCXIII. Obligationes subditorum erga imperantem reducuntur ad obedientiam et fidelitatem, suntque perfectæ, quæ a subditis vi extorqueri possunt, et utroque in genere tum negativæ, tum affirmativæ.

(a) Negativa obligatio in eo maxime sita est, ne vi resistatur imperanti, etsi dura, et injusta præcipiat, vel innocentem affligat (1): ne quis obicem ponat summo imperio: ne fidem subditorum sollicitet: consilia hostibus civitatis prodat. Officiis negativis repugnat *crimen læsæ majestatis* in genere, quo adversus jura majestatica, et consequenter contra personam ejus, cui majestas inhæret, a subdito quidquam committitur: in specie crimen læsæ majestatis est, quo contra dignitatem imperantis quidquam agitur, ac proinde contra reverentiam eidem debitam: eodem gravius est *crimen perduellionis*, seu machinatio, quæ animo hostili fit in interitum imperantis vel eversionem civitatis. *Rebellionem* movet, qui animo doloso, ac directe armis, tumultu, conspiratione securitatem ac quietem civitatis turbat. Rebelles bellum gerunt late dictum, quod nomine *seditionis* venit: qui imperantis præcepto non paret dolo malo, *contumax* vocatur. Contumacia quidem obedientiæ maxime refragatur, quæ in eo consistit, ut subditus voluntatem suam imperantis aut superioris voluntati submittat; at fidelitatis, quæ in tenenda fide subjectionis sita est, obligatio negativa prohibet, ne subditus novis rebus studeat, ac ne statum reipublicæ convellat. Crimen læsæ majestatis ejusque species vocatur *exceptum*, eo quod specialia de illo statui soleant, et vero debeant (2).

(b) Officia affirmativa subditorum eo pertinere non possunt, ut contra jus divinum ac naturale quidquam committatur jussu principis. Nam *obedire oportet Deo magis, quam hominibus* (3). In dubio præsumtionem pro justitia legis aut præcepti stare, recepta sententia est. Spectat igitur obedientia tum ad observandas leges, tum jussa singularia exequenda, per quæ subditis negotia vel munera aut officia civilia demandantur. Officia affirmativa fidelitatis in defensione imperantis ac civitatis contra hostes ac rebelles et perduelles maxime elucet (4).

(1) Ambros. in *psalm. L. sive in apologia David dicentis: tibi soli peccavi*, ita scribit: « Rex utique erat; nullis ipse legibus tenebatur: quia liberi sunt » reges a vinculis delictorum; neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, » tuti imperii potestate. Homini ergo non peccavit; cui non tenebatur obnoxius. Sed quamvis tutus imperio; devotione tamen ac fide erat subditus. » Conf. *I. Petr. II, v. 17. et seq.* ubi argumentum ab imperio domestico ad civile, tanquam a minore ad majus, potest elici. Celebres sunt de hac re apologiæ patrum ac scriptorum ecclesiasticorum primæ ætatis pro christianis, eorumque patientia ac fide erga imperantes, a quibus dirissime vexabantur. Ejusmodi sunt apologeticum Tertulliani, apologia Justini.

(2) Talia sunt 1. cognitio privativa summæ potestati competens. 2. Ratio extraordinaria inquisitionis. 3. Processus summarius. 4. Punitio conatus et consciorum. 5. Afflictio descendendum. 6. Severitas singularis pœnarum.

(3) *Act. V, v. 29.* Judicent per me viri æquitatis amantes, et quibus sacrosancta religio cordi est, justene oratores sacri, qui pro veritate religionis ac salute immortalium animorum decertant, passim rebellionis accusentur, an potius jure tanquam rebelles erga sanctam Ecclesiam et schismatum auctores, arguendi sint ii, qui omnes occasiones captant, sæculares principes contra Ecclesiæ mi-

nistros concitandi, in invidiam vocandi homines optimos, ac veræ religionis, rerumque divinarum studiosissimos.

(4) *Numeror. XXXII, v. 6, 17, 18. Josue I, v. 16.*

§. CCXIV. Obligatio subditorum erga communitatem partim negativa est, ne quis obsit securitati ac commoditati civium; partim affirmativa, ut eandem etiam promoveat per bona sua, per operas, per munera publica, consilia, ipsa vitæ pericula; quemadmodum homo non sibi tantum, sed aliis quoque hominibus natus est; ita civis non tam suo, quam civium commodo vivit. Ex his deducitur

(a) Ratio imperii eminentis, ac generalis obligatio, privatas utilitates posthabendi publicæ, studiumque conservandi nexum civilem, unionem animorum ac virium, statumque pristinum ac formam civitatis, quæ sine maxima perturbatione et extrema multorum calamitate vix ac ne vix quidem immutari potest: *omne regnum divisum contra se desolabitur: et omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit* (1).

(b) Obligatio quoad operas et munera publica; quo pertinet 1. *angariæ et parangariæ* sitæ in obligatione gratis præbendi equos et plaustra ad exercitum, annonam militarem, tabernacula militaria, ceteraque instrumenta bellica ad destinatum locum transvehenda. 2. *Metatio*, quæ est obligatio, personali hospitio excipiendi milites; idque vel in nuda militis receptione situm est, vel conjunctum cum aliqua erogatione. 3. *Albergaria*, consistens in gratuita præstatione hospitii, esculentorum et poculentorum in publicum usum. 4. Operæ varii generis præstandæ e. g. ædilis, et quæ spectant ad componenda vel restituenda munimenta territorii.

(c) Obligatio defendendi rempublicam contra hostes, armis et vigiliis, tenendo stationem etiam cum aperto vitæ discrimine, dando se obsidem. Nihil turpius est, quam ejusdem civitatis alios socios laborare, decertare, pro patria bona, membra ac vitam dare, alios eodem tempore, luxu ac mollitie diffluere (2).

(1) *Matth. XII, v. 25. Luc. XI, v. 17.*

(2) *Conf. Numeror. XXX, v. 6, 17, 18. II Reg. XI, v. 12. seq.*

CCXV. Officia hominis erga hominem in statu adventitio civitatis tum confirmantur novis rationibus ex nexu civili depromtis, tum determinantur, quando per naturam satis determinata non sunt. Etsi enim subditus a subdito non pendeat, tamen uterque communi imperanti subest,

et communi nexu ad mutua commoda constrictus est ; quo fit, ut libertas naturalis non paucis capitibus restringatur. Hinc

(a) In statu civili cessat vis privata persequendi jus suum. Elegans extat hac de re decretum Marci imperatoris : *cum Marcianus diceret vim nullam feci : cæsar dixit, tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? Vis est et tunc, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per judicem respicit. Non puto autem nec verecundiæ nec dignitati tuæ convenire, quidquam non jure facere. Quisquis igitur probatus mihi fuerit, rem ullam debitoris, non ab ipso sibi traditam, sine ullo iudice temere possidere, eumque sibi jus in eam rem dixisse, jus crediti non habebit* (1).

(b) Abstinentum ab iis, per quæ civium mores corrumpuntur, concordia tollitur, factiones conflantur, difficultas annonæ inducitur ; quo pertinet prohibitio collegiorum illicitorum, monopoliorum etc. fuga otii ac luxus etc.

(c) Felicitatis ac honoris sui partem maximam in eo sitam sibi persuadet civis, si civium felicitati ac honori re et opera consulere per se ac suos potest.

(1) *L. Creditores 7. D. ad leg. Jul. de priv. Idem decretum Marci habetur in l. 13. D. quod met. caus.*

§. CCXVI. His explicatis subditorum juribus et obligationibus, quæ ex notione, ac fine civitatis, ac natura subjectionis civilis dimanant, indicari debet, quomodo ea subiectio oriatur, ac finiatur, seu qua ratione subditus incipiat, aut desinat esse.

(a) Oritur subiectio civilis cum ipsa civitate per *pactum unionis*, ac *subjectionis*. Homagium subjectionem non tam primo producit, quam productam confirmat ; non enim ideo subditus est, quia jurat ; sed jurat quia subditus est. Civitate jam constituta oritur per *nativitatem* ; liberi enim statum ac conditionem partis censentur sequi ; igitur censentur nasci civitati, cujus socius est pater : per *receptionem* hominis, qui sui juris est vel ex statu naturali vel ex alieno territorio : per *habitationem*, seu domicilium. In thesi obtinet regula : *qui in territorio est, censetur esse de territorio*. Hæc tamen præsumptio cedit veritati comprobata de exemptione. Uti perpetua habitatio perpetua, sic temporaria temporariam subjectionem parere dicitur ; vocanturque transeuntes ac peregrini subditi temporarii ; quod suo modo admitti potest quoad leges, quæ peregrinos afficiunt. Nam ut

dicitum est supra (1), qui fundum vicini ingreditur, non continuo ejusdem subditus fit.

(b) Cessat subiectio *emigratione*, quam, nisi singularis ratio, aut lex obstet, in genere licitam putant insignes juris publici tractatores, sed præstitis præstandis, quod ipsi fatentur (2). Cessat dein *per exemptionem*, qua fit, ut quis sit in territorio, non autem de territorio. Ea exemptio suos gradus ac limites varios habere potest : per *ejectionem subditi*, vel relegationem ; quæ cum in pœnam fiat, delictum præcontinet. Si cui subdito a civitate vel imperante subtrahitur defensio, aut abeundi consilium secreto datur, sine delicto causa publica et rationabilis requiritur. Ostracismum non pro naturali incommodo, sed morbo ac vitio democratix multi habent.

(c) Huc referri potest quæstio de uxore, liberis ac subditis imperantis, utrumne in numero subditorum sint : quod generatim ægre definiri potest ; quia summa imperii aliter atque aliter ad unum defertur ; de solo enim statu monarchico controversia habet locum. In regno electivo solius imperantis industria censetur electa ; proindeque uxor liberi, consanguinei, quos electio non afficit, in numero subditorum hærent. Si quis imperans pluribus ac diversis civitatibus præest, certe liberi, uxor, ac consanguinei non omnium earum civitatum subditi sunt. Si populus abdicatum a se imperium in totam aliquam familiam transtulit, putant nonnulli eam totam familiam, perinde ac personam regni electivi, in statu libertatis naturalis fuisse repositam ; unde qui de familia sunt, aut exempti, aut subditi primæ classis habentur. Ceterum idem homo diversis civitatibus subesse potest eodem tempore quoad bona in diversis territoriis sita, non vero quoad personam, nisi in rebus et actionibus, quæ conciliari inter se et una stare possunt, eo modo, quo quisvis tum civili imperio, tum ecclesiastico subjacet ; quorum alterum ab altero independens, atque utrumque in suo genere summum est.

(1) §. CCXV. (a.)

(2) *L. B. de Kreittmayr jur. publ. univ. §. 37. Bœhmer jur. p. univ. parte special. L. III, C. II, §. 18. Grot. de J. B. ac P. L. II, C. IV, §. 24. Consentit Pufendorf. de J. N. et G. L. VI, O. II, §. 13. Mira est argumentatio, qua Schrodtius utitur, dissentiens hac parte, in syst. jur. publ. univ. P. III, C. III, §. 26. in not. Jus expellendi ex parte imperantis, et jus emigrandi ex parte subditorum sunt duo correlata : jam vero penes imperantem non residet jus expellendi subditum sine culpa : ergo etiam subdito non superest libera facultas emigrandi absque consensu imperantis. Si qua esset consentiens proportio, utrinque consensus, vel utrinque causa alia quæcumque debuerat poni ; nunc vero disparata ponuntur. Sed nec ratio et comparatio locum habet, perinde ac si dicerem : miles sine consensu imperatoris a signis discedere non potest : ergo nec imperator militem potest dimittere.*

CAPUT V.

Jura et obligationes imperantis ac subditorum proxime sese exerunt circa securitatem internam, et externam civium, et civitatis.

ARGUMENTUM.

CCXVII. Notio securitatis internæ, et politicæ.	CCXX. Alii.
CCXVIII. Quid eidem obsit.	CCXXI. Aliique.
CCXIX. Articuli politicæ.	CCXXII. Securitas externa.

§. CCXVII.

FAMILIÆ, ex quibus civitas coalescit, relate ad imperantem non perinde se habent; uti milites relate ad ducem, vel domestici relate ad patremfamilias; nam et illis a duce, et his a patrefamilias fere suppeditantur, et assignantur ea, quæ ad victum, vestitum, habitationem necessaria sunt. At singulæ familiæ, seu patrefamilias de his ipsi sibi, suisque providere coguntur. In quem finem opus est multis laboribus, opificiis, artibus, commerciis, dein etiam subsidiis, et opportunitatibus, ut tuto ac commode providere sibi suisque possint: quod ipsum securitatem personarum quoad vitam et membra, et actionum seu libertatis ad eum finem necessariæ, deinde existimationis, ac bonorum poscit. Determinatio eorum mediorum, per quæ securitati civium quoad personas, libertatem, existimationem, bona ac media seu subsidia vitæ comparanda consulitur, *politia* nuncupatur, quæ in interna civitatis constitutione sita, ac velut anima civilis corporis est. Hæc *interna* securitas alia est *publica*, quæ civitatem qua personam moralem afficit, quando periculum non est, ut nexus civilis convellatur, forma civitatis turbetur, imperium civile conculcetur, vel enervetur; alia est *interna* securitas *privata* respiciens singulorum

civium personas, libertatem, bona, honorem, jura comparandi media ac subsidia vitæ. Securitas *externa* ab extraneis hostibus et machinationibus et cives et civitatem tutam præstat. Ideam istiusmodi securitatis sacræ literæ ingerunt locis pluribus (1).

(1) *Is. XXXII. v. 1, 2, 17, 18. et III Reg. IV. v. 20, 25.*

§. CCXVIII. Securitati internæ obsunt factiones, concursionem, publicæ murmuraciones, contemptus magistratum, libelli famosi contra eosdem, ipsorum militum, ac ducum, per quos ea conservanda est, ferocia et contumacia, importuna austeritas et inexpugnabilis pertinacia imperantis (1).

(1) *Conf. III Reg. XII. et I Reg. X. v. 27.*

§. CCXIX. Quando plures socii, iique industrii ac probi vires suas jungunt; tunc non modo externæ securitati, si quis extraneus hostis imminet, sed etiam internæ privatæ magis consultum est; eoquod labore, artibus, opificiis, agricultura, aliisque generis istius mediis necessario augeri rerum copia et sufficientia debeat. Quapropter sequentia politicæ capitæ huc pertinent:

(a) Providendum, ut aptis mediis intra justum gradum conservetur, et augeatur numerus subditorum. Nam *in multitudine populi dignitas regis: et in paucitate plebis ignominia principis* (1). Id sapiente ac leni regimine multo citius obtinetur, quam obviis admisis conjugis. Nam *Rex insipiens perdet populum; et civitates inhabitantur per sensum potentium* (2).

(b) Eum in finem vitæ civium conservandæ, salubritati locorum, removendis periculis pestilentie etc. provideri necesse est; unde leges proveniunt contra infanticidia, procurationem abortus, duella, ludos periculosos, rixas, homicidia, latrocinia, venena, vagam libidinem etc.

(c) Educatio juventutis, informatio in artibus et opificiis, assuefactio ad labores, fuga otii etc. id efficere debent, ne cum vita civium civitatis quoque vita descere, aut languere incipiat. Singularem sollicitudinem merentur pupilli, orphani, viduæ, puerperæ. ægri ac debiles, calamitatibus oppressi nulla sua culpa. Uti vero divina providentia sapientissime disponit, ut nunquam non verum

sit ; semper pauperes habetis vobiscum : et non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ (3) ; ita humana providentia prudentissime ordinat , ut otiosa et vaga mendicabula non tolerentur. Nam propter inopiam multi deliquerunt (4) : et multam malitiam docuit otiositas (5).

(1) Prov. XIV. v. 28. — (2) Eccli. X. v. 3.

(3) Marc. XIV. v. 7. Deuteron. XV. v. 11.

(4) Eccli. XXVII. v. 1. — (5) Eccli. XXXIII. v. 29.

§. CCXX. Vitæ et incolumitati conservandæ imprimis necessarius est victus , vestitus , habitatio (1). Urgente Ægyptios fame , a rege alimenta petunt (2) : neque communi inopiæ depellendæ pares sunt singuli patres-familias ; unde communi imperio et conjunctione virium opus est. Igitur objecta politiæ sunt :

(a) Sufficiens copia rerum ad vitam maxime necessariorum : leges ædiles , contra luxum aut lasciviam vestitus : nundinæ : opificia : agricultura : res pecuaria , res monetaria , commercia tum interna , quæ a civibus inter se exercentur , tum externa , quæ cum gentibus aliis aut peregrinis fiunt ; in quibus alia activa sunt , alia passiva , uti per mercium exportationem fiunt , aut importationem. Sed cum eadem conjuncta sint cum periculo fraudum (3) ; imperantis est , salubritate et æquitate legum præcavere circa pretia rerum , mensuras ac pondera , iniquos et usurarios contractus (4).

(b) Præcautiones contra incendia , inundationes et pericula fluminum : contra furta , rapinas , deprædationes , lusus.

(1) Eccli. XXXIX. v. 31. — (2) Gen. XLI. v. 55.

(3) Eccli. XXVII. v. 2. — (4) Prov. XX. v. 10. ibid. XI. v. 1.

§. CCXXI. Securitati civium sola vi coactiva legum nunquam satis cautum erit , nisi morum honestate , probitate , ac gravissimo religionis vinculo in officio contineantur subditi. De religione capite proximo agitur ; huc vero spectat ,

(a) Ut dissolutioni morum , ut licentiæ et protervitati hominum improborum , ut injuriis , maledicentiæ ac calumniis severæ leges , instar aggerum opponantur ; ac cohibeatur dissipatio patrimonii , temperentur computationes ; quæque sunt generis istius :

(b) Ut libertatem civilem , quam leges naturæ ac civitatis reliquam fecerunt , contra vim potentum etiam imbecilliores salvam

teneant favore et patrocinio legum. Unde et patriæ , et herili potestati aliquando limites ponendi sunt ; neque permittenda coacta matrimonia , quæ difficiles habere exitus solent.

(c) Ferendi non sunt clandestinæ civium conventicula , eoque minus , quo majore pertinacia occultari volunt consilia sua , statuta , negotia : *Omnis enim , qui male agit , odit lucem ; et non venit ad lucem , ut non arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem , venit ad lucem , ut manifestentur opera ejus ; quia in Deo sunt facta* (1).

(1) Joan. III. v. 20 , 21. Martin. posit. de jur. civit. §. XCVIII. et seq. Schrodt. syst. jur. publ. univers. P. II. C. IV. Sonnenfels princip. politiæ. num. 59 , 60.

§. CCXXII. Ut ab externis hostibus tuta sit civitas , pro temporum ratione sæpe locum habet illud effatum servatoris : *cum fortis armatus custodit atrium suum , in pace sunt ea , quæ possidet* (1). Quapropter pacis studio bellum apparandum est. Hinc dubium non est , quin media ad eum finem necessaria penes summum imperium civile sint ,

(a) Ceu jus instruendi arma , adornandi armamentaria ; jus legendi ac conscribendi milites , tum terrestres , tum navales , tum lectos , id est , cives vi subjectionis civilis ad militiam adscitos (2) ; tum stipendiarios seu conductitios , qui mercede conducuntur. In ejus juris usu pacta singularia , dein humanitas , et ratio temporis ac necessitatis spectanda sunt. Eodem pertinet jus ordinandi disciplinam militarem , jus erigendi granaria et æraria militaria , jus assignandi hospitia militum personalia ; quod vocant jus metationis.

(b) Jus fortalitii , seu munimenti , quod securitati publicæ inservire , hostemque repellere valet ; eumque in finem a subditis exigendi operas , collectas , etiam fundos etc.

(1) Luc. XI. v. 21. — (2) I. Reg. XI. v. 7 , 8.